

S O K F É L E.

32. Szám.

Béts. Aprilis 19-dikén.

1853

Emlékeztető Jegyzetek.

A p r i l i s.

17 Apr. — 1521. Luther megjelen a' Wormsi Ország gyűlés előtt. — 1809. Bétsben érdeklő hírek szárnyalnak a' Bajor Országban előre nyomuló nagy hadról. — 1711 † I-ső József Királyunk.

18 Apr. — 1775. Lexington mellett verkednek ma először az éjsz. Amerikaiak. A' tsata kámenetelére nézve kétséges ugyan, de nagy következtetés a' küzdőkre nézve, mert élcszti benne a' győzelem reményét, gyullasztja a' haragot, 's nagyobbítja a' bátorságot. — 1791. A' Nemzeti őrsereg elleneszegezi magát a' Király St. Cloudba leendő utazásának.

19 Apr. — 1770. A' szerentsétlen Mária Antonia eljegyeztetik XVI Lajosnak. — 1809. Szomorú hírek érkeznek Bétsbe hadainkról.

Folytatása Schwartzner gazdasági jegyzeteinek.

Abrak- termék (Futterkraut) igen kevés természetik, de az embernek, baromnak ártalmas dudva annál bujábban tenyészik réteinken, 's szántó-földeinken. Az egészségre kivált szűk esztendőekben annyira hasznos kerti-növények nagy része, polgárink 's falusi parasztink előtt ismeretlen. Gyümöltseink szaporításokra, nemesítésekre általában véve semmi sem, 's tsak helyyel-helyyel történt valami; és a' jó erdőrendről, mit az 1791 's 1802-iki Ország-gyűlések reményleni hagytak, az 1807. 21. törvény tikkelyben, még tsak negativa rendelés tevődött; hanem az erdők fenn tartásokra igen fontos előzmények iktatódtak törvénykönybe. *) Egész Magyar Országban nem terem annyi selyem, mint tsupán Szerem Vármegyében te-

*) Vajha ezek meg is tartatnának!

remhetne. Kenderünk a' külföldel való kereskedésre igen 'roszsz *) (nagyon rövid) és dohányunk, mióta az utóbbi környületek miatt inkább kezdenek utánna tudakozódni, sokkal drágább ugyan, de nem sokkal jobb; 's még alkalmasint nem is igen fogjuk tudni, hogy rétjeinken vadon tenyésznek némely gyökerek, növények, mellyeket kereskedőink 's patikássaink a' tengertüli részekről drága pénzen hozatnak. Száz esztendő óta, majd soha sem szünt meg Magyar Országban a' marha dög. Gondoljuk el szörnyű pusztításait 1807-ben (később 1816-ban). Nagyjainak juhtenyésztéseik, az igaz, hogy az ökör nevelés rovására, egy fél emberélte óta gyarapodtak; de ellenben a' magyar 's még inkább horvát paraszt vajmi igen hátra van a' megtsökkent lötenyésztetés javításaiban. Egyébiránt végre azt mondhatni, hogy a' magyar gazdálkodás 's rendtartás inkább oka a' gyakori szükségnek, 's terméketlenségnek, mint az elemek, 's azon a' nagy részben megrögzött rossz szokásunk: földeink bő termékenységre bízni, mindent az Isten tárházaiból, saját előre látásunk, 's jó rendelésinktől pedig semmit nem várni; — ez igaz oka, hogy pintzéink 's búza vermeink, kövér, béke esztendeikben a' bőségtől hemzsegnék, egy sovány esztendőben pedig számos embertársaink éhel halnak - el, 's rakásra döglenek barmaink. **) A' falusi gazdaság térmezején valóban sok van mit javítani, hanem az igazat megvallván:

*) Bács Varmegyében évenként terem több mint 100,000 mázsa.

**) 1786-diki 1. Novembertől 1787-diki Octoberig 11847-tel fogyott Máramaros népessége, mely részint ragadvány betegségben, részint éhel hala el. Az 1794-diki nyárban húzamosan tartó szárazságnak, kivált honunk déli részeiben, igen silány aratás lett a' következés. Úgy hogy az erre következett November 's

5.) Mégis történt már egyetmás, 's minden lárma nélkül tsak tsendestében, mind a' földmivelés tökéletesítésében, mind a' marha tenyésztésben (peldául:

December hónapokban már némely Vármegyékben elfogyott a' keuyérnek való. Ezt egy rendkívül hideg tél követte, annyira, hogy a' szalmának mázsája 15—18 p. fton arúttott, 11 lat széna 3 kr.ért adatott némely fogadóban; a' közönséges kenyérliszt mázsája 3 p. fut 's 18 kron kelt a' piatzon, ugyanott darab ideig 7—10 kr. vólt a' heti vásárookban egy tojásnak az árra. A' termékeny tájakon nagyobb volt a' szükség, mint a' terméketleneken; sokkal irtóztatóbb a' bánátban az Oláhok közt, mint árvában a' Tótok közt. Vigasztalásul ezen mostani (t. i. 1809) drágaság idején, — mert most talán 1833-ban is, az éhség nem kínoz bennünket, tsak a' drágaság nyom, és 1794 óta 1809-ig soha sem vólt olly szük esztendő, mint az említett — kívánok egy rendkívül példáját a' hazánkban uralkodott drágaságnak, egy kéziratban lévő krónikából (Cronicl oder Denkbüchel der Gemein Gottes von 1524—1682-ig a' tüzimje) ide iktatni. Ez érte hazánkat 1622 esztendőben, midőn Német Ország, már 4 esztendeig síulette a' 30 esztendős háború következéseit, 's Bethlen Gábor insurgensi a' Miklósvári (Nikolsburgi) béke után elszéledtek. Akkor vólt egy p. mérő tiszta búza 10 fut; egy mérő rozs és árpa 8 fut. 1 mérő tatárka haritska; 9 fat; 1 kenyér 1 fut; egy font hús 21 kr; egy pint ser 18 kr; egy pint bor 1 fut; egy magyar itsze zsír 1 tallér; egy mázsa fadgyú 70 tallér; egy mázsa vas 30 tallér; egy mázsa atzél 50 tallér; és egy pár nyers ökör bőr 24 fut. mindenütt 75 krt. számolva egy tallérba. Egy szóval (mond tovább a' krónika) minden mire szüksége vala egy embernek, szörnyű drágán kelt, úgy mint alig gondolná az ember. A' ki próbájit akarja olvasni a' Magyar Országi oltsóságuak, talál e'féléket Listh. János: Commenti de Coronat. Max. II, és Bel-uek: Apparatus ad Hist. R. H. 503 l. és a' régi Ungr. Magazin I köt. 125 l. Újabb példák, mellyeket 1720—1724-ig D. Brückmann az 1725-k május hónapi Bressl. Sammlungba feljegyzett; 7—8 fontos fejer búza kenyér akkor 1 kron kelt; 3 font hús ('s Debratzen körül 5—7) 1 garas volt; 1 borjú 6—3 gr.; 1 nyúl 2 gr.; 1 őz 6—16 gar. is (Szébenben,

szerentsés barom-orvos volt Magyar Országgra nézve Pessina; tsak a' H. E. uradalmaiban több mint 150,000 d. juhba oltatott a' himlő) 's különösen a' gazdasági jobb rendtartásban nevezetesen haladtunk mintegy 20 esztendő óta. De mint is lehetett volna az másképp? Az emberek mindég nevekedő száma, a' külföldi portékákra II József által tett titalom által okoztatott gyakori tudakozódások az Austriai 's morva fábrikásoknak nyers terményeink után, az emésztő háborúk, az egymást felváltó szűk aratások, szüretetek, 's a' hasznos találmányok annya, az egész Európában 's nálunk is érezhető drágulás, végre a' mezei szorgalmat felébreszté, 's szendergésiből új életre serkenté; gazdasági új próbák tétettek (például: a' kettős ekével szántás a' Gr. Pálffy jószágokban), leirattak 's utánoztatnak; honnosink idegenek számokra felállított gazdasági intézetek látogatásokra mentek; (nem régiben — 1809-et értve — küldte ki H. E. és G. F. G. jó reményességű, gazdálkodásra készült ifjakat utazni, nevezetesen a' nagy hírű Thaers iskolájába) itt a' hazában többek állittattak fel; *) egynémely előítéletek eltűntek, 's a' mezei gazdaságnak talán egy ága sem maradt illetetlen. Midőn némely mezei gazdák fáradozásait általában hirtelen meglepesedés követte; minden kívánt

Sáros Vármegyében látott Bruckmann egyet 6 garasért eladni); egy pujka 12 kr.; 24—30 tojás 1 garas volt. (A' szerző tulajdon jegyzete.)

*) Itt az akkoriban virágzott Szarvasi, Hradecki, különösen Keszthelyi Georgikoura van a' tzelzés. Úgy szinte a' Sz. Miklósi akkor sokat ígért képzetben volt Intézet értetődött. Ezek közül némelyik alább szállott, vagy éppen megszűnt; úgy hogy alkalmasint hátrább állunk, mint állottunk, 's ha már az előnem haladás hátrálás, ugyan nem volt e' igaza lelkes Széchenyiinknek!

földműves lenni, 's a' mezei szorgalom véd-Istenének hódolni, melynek symboluma minden attributumival, még a' Szarvasi ágostai vallást követők templomára is felemeltetett, éppen úgy, mint a' hogyan a' Potsdami templomban a' Fridrik sirbóltjánál Märs és Minerva őrt állanak.

Mi az, a' mi valamely Országot boldoggá tehet? Én azt mondom, hogy a' költsönös Szeretet. Ebből származik az egyet értés, a' más Vallásbélieknek, 's a' Hit dolgában másképpen értőknek, nem tsak eltűrése, hanem betsülése. Mert az igen ritka dolog, hogy egy Orzágnak minden lakosai egyformán hidjenek a' Vallás dolgában, mivel ez a' megvilágosodástól függ, a' mellyre, nem egyforma lévén a' nevelés, nem mindenek tehetnek egyformán szert; de a' meglehet, sőt annak meg is kell lenni, hogy egy tzélban, t. i. a' Haza' boldogságában mindenek egy aránt megegyezzenek. Ezt a' nagy tzélt, a' Haza' boldogságát elő mozditani, a' költsönös Szeretet segíti a' Hazafiakban. Olyan ez a' Társaságban, mint a' nap a' mi földünkre nézve. A' nap minden reggel eloszlatja az éjtszaka' vak setétségét, 's aranyos sűgáiraival életet, eleveniséget szór mindenfelé: úgy a' szeretet elúzi a' szivekről az egyetnemértés 's a' szeretetlenség homályjait, 's örömet, békességet és egyetértést gerjeszt azokba, — a' nap meleget hint széllyel földünkre, 's ez által a' különbkülömbféle gyümölsöket megérleli: a' szeretet felgyullasztja a' hazafiak' érző sziveit, 's a' haza javát elősegíteni törekedő tzéljaikat végre hajtja, — a' nap, lenyugtával setétséget okoz földünkön: a' szeretet is, ha elhagyja a' Társaságot, pusztulást hágy abban maga után. Jaj annak a' Társaságnak, hol a' költsönös szeretet ki irtatott a' hazafiak' szivénél! — ellenben a' hol

ez a' hazafiak szlveikben ég, szereti ott az alattvaló Királyát, ki az Ország 's a' haza javát munkálódván, őtet atyai szeretetének boldogító folyamatiban részesíti, — szereti polgár társát, ki a' haza' terhét vele egyformán hordozza, nem lát Vallásbéli külömbiséget, mert az igaz szeretet, ez az emberi nemzetnek olly ritka kintse, nem személy valogató, — a' hol ez a' költsönös szeretet uralkodik, könnyen enged ott a' Földes Ur ügye fogyott jobhágyának, a' kit úgy szeret, hogy azt a' mennyire rajta áll, boldoggá tenni igyekszik, — nem engedetlen ott az alattvaló a' Felsőség eránt, a' kit tisztel, betsül, szeret, mint a' ki őtet is költsönösen szereti, — a' tudós törekedik hazájának hasznos könyvekkel kedveskedni, mint a' kik a' szépet, a' nagyot, a' jót kedvellik, tisztelik szeretik, — a' kereskedő szeretvén Nemzetét 's haza fiait, szorgalmatosan úzi a' kereskedést, 's nem kíván hazafiain háromszoros nyereséget húzni, mint a' kik az illendő nyereséget tőle meg nem fogják 's fáradságának jutalmát néki örömet megadják, — a' katona örömmel leteszi vitéz életét hazájáért, szeretvén Királyát 's nemzetét, mivel látja hogy a' haza is szereti őtet, 's a' sebekkel rakott erőtelem vitézt, 's a' vitézül elesettnek özvegyét és árváit gondos pártfogása alá veszi, — a' szántóvető édes reménységgel izzad, veréjtekezik terhes munkája alatt, tudván hogy a' haza pártját fogja 's nehéz munkája után tisztességesen élhet.

Ha az ilyen költsönös szeretet uralkodik a' közönöség, 's a' haza javát elő mozdítani törekedő gyűlésekben, úgy boldogság következik ennek végzéseiből az egész hazára, szerentse árad ki az egész nemzetre! — Édes Hazám! mit kívánhatnék hat én jobbat neked, mint azt, hogy Királyodat, polgáraidat, 's nagy fiaid minden tauátskozásait illy költsönös szeretet lel-

kes
szer
való
kör
Ors
a' s
bak
így

nég
180
pro
fábr
udv
köv
máz
el. I
juto
ma
100-
lötte
ága
ezt t
tassa

erkö
sőbb
toltsa

kesítse, így lészel boldog Te, olly sok Magyar vérrel szerzett Hunnia! így boldog a' Király, hűséges alattvalóinak szeretetétől, mind egy legerősebb, kőfallal körül véve, — boldogok a' Haza munkás nagyjai, az Ország rendeitől tiszteltetve szeretetelve, — boldog így a' szegény, az erőtelen, az ügyefogyott, a' nagyobbaktól segítettve, gyámolítva, oltalmaztatva, egyszóval így boldog az egész Nemzet!

A' Soproni köszénről.

Ezen hazánkban is igen szükséges tüzi szerből, négy egymás után következő esztendőekben, 1798—1801-ig 335,054 mázsa köszén jött napvilágra a' soproni köszénbányákból, 's nagyobb részint az Austriai fábrikásoknak adattak el; azon időben, egy tulajdon udvari bizottságra bizattatott ezen bányászság. Erre következő 4 esztendőekben 1802—1805-ig már 525,435 mázsa törettetett, 's mázsája 8—12 kr val adattatott el. Egy egy mázsa köszéntől a' város pénztárába nem jutott több egy polturánál; hanem ezen polturás summa 1804-ben már 200,432 mázsától 5010 ftot tett, 's 100—150 ember munkát lelt, és élelmét találta körülötte. Ez akkor volt: milly állapotban lehet ma ezen ága nemzeti vagyonunknak, érdekes lenne tudni. Kik ezt tudják, vagy módjokban van megtudni: méltóztatassanak velünk, 's általunk az egész hazával tudatni.

Erköltsi töredék.

A' tökéletes férjfiú tulajdoni, a' tiszta, és szoros erköltsiségen [kívül, melly egyszersmind első 's legfelsőbb tzélja is, e' következők: Ébredt szellem, Fontoltság, hült gondolkozás, magas Érzet kötelessége 's

hívattatása iránt, Eltökélettség, Lelki-erő, Hűség, Igazság szeretet, Nyílt szív, Részre hajlatlanság, rendíthetetlen Bátorság, 's Honn szeretet; — 's ez lenne az, kiről Róma koszorússa énekl:

„Omoljon öszve bár világunk
Féllve nem érik az omladékok.“

Ez-ki az omladozó természet örökre enyésző Romjain állva marad.

A' Madarász és a' Rabtsíz.

„No kis bohó kinyitom tömlőtödet, repkedd ki magadat, majd jobb kedved leszsz énekelni,“ így a' madárpetzér szomorú gubbasztó rabmadarához. „Nagyon megköszönném szívességedet — felel az — ha ajtód, ablakod olly gondosan bé nem zártad volna.

Mit tsinált Noë, hogy az özön vízbe el ne veszne? kérdi az Iskola-mester, tanítványától. A' szélire álla — volt a' felelet.

Rejtett szó.

Tested főbb részét szómnak fő hármá jelenti;
Igének vévén, aszszonyi műre találsz.
Tagjaid, öszve köté két végsöm, általa testünk
Vére buzogva kereng; Liliom éke egész,
'S egykor halld Magyarom! Honnunk jeles egy fia, munkás
Élete szorgalmát érzi szerette Hazánk;
Élni fog ő, 's emléke marad bévésve Magyarnek
Méllyen szívében, míglen az élni szünik.

Trémel Miklós.

P. N. P.

Megfejtés a' 31. számban: Szántóvas.